

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Academic Journal of History and Idea

ISSN: 2148-2292

10 (3) 2023

[https://doi.org/ 10.46868/atdd.2023](https://doi.org/10.46868/atdd.2023).

Derleme Makalesi | Review article

Geliş tarihi |Received : 15.05.2023

Kabul tarihi |Accepted: 15.06.2023

Yayın tarihi |Published : 25.06.2023

Şahla Mammadli

<https://orcid.org/0000-0001-8822-3513>

PhD, Azerbaijan National Academy of Sciences, History Institute named after A.Bakihanov, Azerbaijan, shahla.mamedli@mail.ru

Atıf Künyesi | Citation Info

Mammadli, Ş. (2023). Rus Tarihçiliğine Göre Türkiye'de Siyasi Partiler ve İç Siyasi Süreçler (2000-2016). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 10 (3), 891-905.

Rus Tarihçiliğine Göre Türkiye'de Siyasi Partiler ve İç Siyasi Süreçler (2000-2016)

Öz

Bu çalışma, 2000-2019 arası dönemde Türkiye'nin siyasi yaşamının Rus tarihçiliğinde durumsal analizine dayanarak hazırlanmıştır. Rus tarihçiliğinin Türkiye'nin siyasi sistemine ilgisi, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra daha da arttı. Bunu 1990'lı yılların başında Rusya'nın çok partili yola girdiği ve Türkiye'nin bu alandaki deneyimine ilgi duyduğu açısından açıklamak mantıklı olacaktır. 50 yılı aşkın bir süredir siyasi rekabet tecrübesi olan Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi hayatı, günümüzde de oldukça hareketli geçmektedir. 2002 seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin zaferi, Türkiye parti sisteminde yeni bir aşama başlatmıştır. Yeni parti sistemi konfigürasyonunun oluşturulmasında Türk partileri bir takım zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Siyasi yaşamı devam ettirmek için, partiler sosyo-politik ve seçim alanında hızlı ve etkili bir şekilde hareket etmek zorunda kaldılar, doktrinlerini ve stratejilerini yeni koşullara uyarladılar. Türk partileri ve siyasi sistemlerin araştırılmasında Rus tarihçiler V. İ. Şlikov, V. İ. Danilov, D. Y. Yeremeyev, N. G. Kireev, N. Z. Mosaki ve diğerleri yer aldı. Modern Türkiye'deki siyasi süreçlerin dinamikleri, Cumhuriyet'in iç ve dış politikalarının etkisi B. A. Avatkov, S. B. Drujilovski, İ. İ. İvanova, K. N. Lobanov ve diğerleri tarafından ele alınarak incelenmiştir. Buna göre bu çalışma söz konusu araştırmacıların bakış açılarına göre konuyu analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: AKP, Türk siyasi partileri, Yeni Anayasa taslağı, Parlamento seçimleri, Rus tarihçiliği

Political Parties And Internal Political Processes In Turkey Between 2000-2019 In Russian Historiography

Abstract

This study has been prepared on the basis of situational analysis of the political life of Turkey in the period between 2000-2019 in Russian historiography. The interest of Russian historiography in Turkey's political system increased even more after the collapse of the Soviet Union. It would be logical to explain this from the point of view that Russia entered the multi-party path at the beginning of the 90s and was interested in Turkey's experience in this area. The political life of the Republic of Turkey, which has had experience of political competition for more than 50 years, is still very active today. The victory of the Justice and Development Party in the 2002 elections initiated a new phase in the Turkish party system. Turkish parties are facing a number of difficulties in creating a new party system configuration. In order to maintain political life, parties had to act quickly and effectively in the socio-political and electoral sphere, adapting their doctrines and strategies to new conditions. Parties and political systems of modern Turkey have been crucial points for researches of several Russian scholars (V. I. Shlikov, V. I. Danilov, D. Y. Eremeev, N. G. Kireev, N. Z. Mosaki, and others). Evolution of the political processes of modern Turkey, interaction of internal and external polices of the Republic were studied by B. A. Avatkov, P. B. Druzhilovsky, I. I. Ivanova, K. N. Lobanov, and others.

Keywords: *AKP, Turkish political parties, a new constitution's draft, parliamentary elections, Historiography of Russia*

Giriş

Güney komşu olması bakımından, Türkiye tarihi her zaman Rus tarihçilerinin ilgi odağı olmuştur. Türkiye'de siyasi partilerin faaliyetleri, iç siyasi süreçler birçok Rus tarihçilerin eserlerinde yer almıştır. Rus tarihçilerin Türkiye'nin siyasi sistemine ilgisi, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra daha da artmıştır. Bu durumu 1990'lı yılların başında Rusya'nın çok partili yola girdiği ve Türkiye'nin bu alandaki deneyimine inceleme gereği duyduğu açısından açıklamak mantıklı olacaktır.

50 yılı aşkın bir süredir siyasi rekabet tecrübesi olan Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi hayatı günümüzde de oldukça dinamik bir yapı arz etmektedir. 2002 seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi zaferi Türkiye parti sisteminde yeni bir aşama başlattı. Türkiye'de parti sisteminin dönüşüm sürecinin başlamasından sonra toplumdaki çatışmalar farklı şekilde ortaya çıktı ve "Kemalist" siyasi sisteminin temel ilkelerine değindi. Yeni parti sistemi

konfigürasyonunun oluşturulmasında Türk partileri bir takım zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Siyasi yaşamı devam ettirmek için, partiler sosyo-politik ve seçim alanında hızlı ve etkili bir şekilde hareket etmek zorunda kaldılar, doktrinlerini ve stratejilerini yeni koşullara uyarladılar. Bilindiği gibi, parti ideolojisi seçmenlerin seçim pazarındaki yönünü belirlemelerine yardımcı olur. Bu anlamda Türkiye'nin siyasi partilerinin çoğunluğu ideolojik ifade yolunu net olarak belirlemişlerdir.

Türkiye'nin siyasi sistemine ilişkin mevcut tarihsel literatür geleneksel olarak ikiye ayrılabilir. İlk bölüm, parti ve siyasi sistemlerin klasik ve modern çalışmalarını içeriyor. Bu çalışmalarda parti ve parti sistemlerini analiz etmek için teorik ve metodolojik yaklaşımlar araştırılmış, tarihi perspektifte partilerin gelişimi ve değişimi incelenmiştir. İkinci bölüm, farklı tarihsel dönemlerde Türkiye'de parti sisteminin oluşturulması ve geliştirilmesini içeriyor. Bu bölüm üç gruba ayrılabilir. Birinci grup Türk siyaset bilimcilerinin, ikinci uluslararası Türkologların ve üçüncü Rus Türkologların araştırmalarını içermektedir.

Türk partileri ve siyasi sistemlerin araştırılmasında Rus tarihçiler V. İ. Şlıkov, V. İ. Danilov, D. Y. Yeremeyev, N. G. Kireev, N. Z. Mosaki ve diğerleri yer almaktadır (Şlıkov, 2008; Şlıkov, 2012; Danilov, 1985; Danilov,1998; Yeremeev, 2005; Kireyev, 1992). Modern Türkiye'deki siyasi süreçlerin dinamikleri, Cumhuriyet'in iç ve dış politikalarının etkisi B. A. Avatkov, S. B. Drujilovski, İ. İ. İvanova, K. N. Lobanov ve diğerleri tarafından ele alınmıştır (Avatkov, 2016; Avatkov, 2017; Drujilovskiy, 2013; Drujilovskiy, 1998; Lobanov, 2016).

Türkiye'nin önde gelen dört partisinden üçünün Cumhuriyet'teki parti politikasının ilk aşamasında siyasi geleneklere bağlı olduğu belirtilmelidir. Adalet ve Kalkınma Partisi (AK) Muhafazakar Siyasi geleneği sürdürüyor. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) merkez solda yer alarak Atatürkçülük ve sosyal demokrasi fikirlerini yansıtıyor ve Milletçi Hareket Parti (MHP) Türk milliyetçiliği geleneğini sürdürüyor. Ak Parti'nin (2001) kurulmasından bu yana parti, ılımlı İslamcılar olarak adlandırılrsa da, ideolojiyi muhafazakar bir demokrat olarak tanımladı. Sol çevreler ve yeşil partinin birleşmesi sonucu kurulan Halkların Demokratik Partisi ideolojisini sosyal-demokrat olarak belirledi. Parti programının analizi, ideolojik açıdan yetersiz ifade edildiğini, doktrinlerin ve ilkelerin net olmadığını göstermektedir. Programda özgürlük, demokrasi, ulusal ve dini eşitlik gibi ortak kelimeler söylemlerinde yer almıştır. Aynı zamanda, Türkiye'deki son seçim kampanyalarının analizi, önde gelen partilerin seçmenleri çekmek için geleneksel ideolojik retorikten vazgeçerek popülist yöntemleri kullanmaya başladıklarını göstermektedir. Dört parti programları arasında "ideoloji" bölümü sadece HDP programında yer almıştır (Galkina, 2015).

1980 darbesinden sonra siyasi gerilimlerin ve siyasi radikalleşmenin tekrarlanmasını önlemek için, askeri liderlik seçim sisteminde, seçim prosedürlerinde bir dizi idari ve yasama değişikliği yaptı. Bunların arasında partilerin siyasi faaliyetlerine ilişkin kısıtlamalar vardı ve Parlamento seçimlerinde partiler için geçiş oyların en az % 10'u olarak belirlenmiştir (Şlıkov, 2013). Alınan önlemler istenen sonucu vermedi ve 1991'deki ikinci açık demokratik seçimlerde, Türkiye'nin siyasi parti sistemindeki gerginlikler daha keskin bir şekilde ortaya çıkmaya başladı (Hasanov, 2017).

2002 Parlamento seçimleri, Türkiye Cumhuriyeti parlamenter sisteminin gelişmesinde bir geçiş dönemi oldu. Bu seçimlerin sonuçları, ülkedeki siyasi güçlerin konumunu kökten değiştirdi ve iktidar partisi olmaya iddialı yeni bir partinin (Adalet ve Kalkınma Partisi) yükselişine yol açtı. Yeni siyasi biçim, 1991'den 2002'ye kadar Türkiye'de var olan ılımlı çoğulculuk sisteminin yerini aldı.

1-Ülkenin Siyasi Hayatında Ordu

Yüzyıllar boyunca ordu, Osmanlı İmparatorluğu'nun ve daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin hayatında önemli bir rol oynamıştır. Türkiye'nin iç ve dış politikasındaki askeri faaliyet, dış tehdit, sivil siyasi kurumların göreceli zayıflığı, istikrarsızlık ve sivil iktidarın verimsizliğinden kaynaklanmaktadır. Askerler, partilerin faaliyetlerini değiştirir veya tamamlar, ülkenin siyasi yaşamını düzenler ve kontrol eder düşüncesi hakimdir.

2007 başkanlık seçimleri sırasında, askerler bir kez daha ülkedeki siyasi durumu kontrol altında tutmaya çalıştı. Türkiye'nin laik eliti ve Türk ordusu, Başbakan ve Cumhurbaşkanlığı koltuğuna İslami düşüncenin aday olmasından çok endişe duyuyordu. Ordu, Cumhurbaşkanının Atatürk tarafından belirlenen eksenden uzaklaşması halinde ülkede yaşanan olaylardan uzak durmayacağını belirtiyordu. 29 Nisan'da Anayasa Mahkemesi, 27 Nisan'da gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turunu geçersiz saydı.

Recep Tayyip Erdoğan'ın yeni başkan adaylığı ilanından kısa bir süre önce, onuncu Cumhurbaşkanı A. N. Sezer askeri okuldaki konuşmasında, Türkiye'deki mevcut rejimin tehdit altında olduğunu, yabancı güçlerin Türkiye'yi bilimsel bir İslam Cumhuriyetine dönüştürmeye çalıştığını söyledi. Sezer, Cumhurbaşkanının anayasal ilkelere sadakatini önemini hatırlattı. Hürriyet gazetesi tarafından yöneltilen sorulara göre, yanıt verenlerin % 51,7'si Sezer 'in sözlerinden memnun kaldı. Ankete katılanların bir kısmı da tehdit eksikliğini savundu (Ziganşin, 2008).

Türkiye'de ikinci turdan önce Kemalizm ilkelerini destekleyen kitlesel gösteriler yapıldı. Nisan-Mayıs 2007'de Türkiye'nin çeşitli illerinde-Ankara, İstanbul, İzmir, Marmara, Çanakkale, Denizli, Manisa, Aydın, Isparta, Samsun ve diğerlerinde laik devletin savunmasına adanmış mitingler düzenlendi. Sıradan vatandaşlara ek olarak, bu mitinglere 500'den fazla örgüt, muhalefet partisi üyeleri ve liderleri, çeşitli sivil toplum kuruluşları ve sendikalar, üniversite rektörleri, emekli askeriler katıldı. Türkiye'nin laik devletini korumaya adanmış daha büyük mitingler Ankara ve İstanbul'da yapıldı. Bu süreçte İstanbul'da miting katılımcılarının sayısı 1,5-2 milyona ulaşmıştır (Ziganşin, 2008). Mitinglerde ordu hakları lehine sloganlar da vardı. Basın olayları geniş bir şekilde ele aldı (Hürriyet, 2007). Miting katılımcılarının ana sloganı olan “Türkiye laiktir ve laik kalacaktır” konusunda Erdoğan, partisinin laiklik ilkelerine sıkı sıkıya bağlı olduğunu belirtti.

Mart ayında, askeri inisiyatifiyle, Türkiye Cumhuriyeti Savcısı Anayasa Mahkemesi'nden AK Parti'nin kapatılması ve yasaklanmasını istedi. Mahkeme bu dilekçeyi 5 ay boyunca gözden geçirdi ve davacıyı reddetti. Böyle bir karar, bir taraftan hükümet krizini, diğer taraftan ülkedeki ekonomik durumun bozulmasını önlemeyi amaçladı. Bu, ordunun güçlendiğini, ülkedeki siyasi istikrar ve yüksek ekonomik performansla ilgilendiğini bir kez daha kanıtlamaktaydı. Ordu ve siyasi partiler arasındaki gerginlik bu şekilde devam etti (Vasilyev, 2013).

Muhalefet güçlerinin direnişine rağmen, Abdullah Gül, üçüncü turda 339 oy aldı ve kazandı. Oylar, partilerinin parlamentoda tutulduğu yere göre belirlendi. Türkiye'nin on birinci Cumhurbaşkanı eski Dışişleri Bakanı Abdullah Gül oldu. Bu durum, yürütme ve yasama gücünün iktidar partisinin elinde yoğunlaşması anlamına geliyordu. Gül, Türkiye tarihinde askeri geçmişi olmayan ve resmi olarak İslami ilkelere sadık bir Cumhurbaşkanı oldu. AKP'nin lideri Erdoğan'dan aktif destek yeni Cumhurbaşkanı seçiminde önemli rol oynamıştır. Yeni Cumhurbaşkanı, türban yasağını iptal etti.

Başarısız darbe Kuvalda ile ilgili bir başka dava 2010 yılında başladı. Bazı raporlara göre, askeri güçlerin liderlerinin %15'inden fazlası suikast girişiminin hazırlanmasında şüpheli olarak yargılandı. 24-25 Ocak 2013'te Donanma Komutanı Oramiral Nusret Güner istifa etti. Aynı zamanda, Türk haber ajansları, Silahlı Kuvvetlerin üst düzey yönetiminin azaltılması ile birlikte, çok sayıda teknik uzman, savaş havacılığının pilotlarının görevlerinden uzaklaştırılması hakkında bilgi verdi. Nusret Güner'in istifası, askeri rütbelerin atanması sisteminin ihlaline yol açtı. İstifanın nedeni, devlete teşebbüs etmekle suçlanan Hava Kuvvetleri subaylarının kitlesel tutuklamasıydı (Kuvalda davası). Çok sayıda memurun tutuklanması, üst

düzyer ordunun siyasi tacizi protesto etmek için istifası, Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nın idari bir yapı olarak varlığını sorguladı. Türk Hava kuvvetleri'nden dört ay içinde 110 pilotun istifası, Türk Hava Kuvvetleri'nde de aynı duruma işaret etmekteydi (Vasilyev, 2013).

2-Türkiye Avrupa Birliği Yolunda

Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğuna (AB öncüsü) başvurduğu 14 Nisan 1987'den beri Avrupa Birliği'ne (AB) üye devlet olarak katılmayı müzakere ediyordu. Ancak, Avrupa ve Türkiye ilişkilerinin modern tarihi, 20. yüzyılın ortalarına dayanmaktadır. Bu gün Türkiye'nin üyeliği süreci Avrupa'da dikkatle izlenmektedir. Aday ülke statüsünü almasıyla, Türkiye'nin AB ile ilişkileri yeni bir siyasi boyut kazandı. İkili temaslar daha sistematik hale geldi ve daha fazla dinamizme sahip oldu. Türkiye'nin önünde Birleşik Avrupa'ya girme ihtimali vardı. Bu, tek başına ülkedeki iç dönüşümün motoru haline geldi. Aynı zamanda, Soğuk Savaş zamanlarının aksine, AB Türk demokrasisinin kalitesi ve insan hakları alanı ile çok daha fazla ilgilenmeye başladı. Ankara ve Brüksel diyalogunun merkezinde Türk siyasi rejiminin doğası bulunmaktaydı.

Kasım 2000'de, Avrupa Komisyonu, 8 Mart 2001 tarihinde kabul edilen Türkiye için "Katılım Ortaklığı Belgesi" hazırladı. Bu, Türkiye'nin AB'ye katılımının bir tür "yol haritası" idi ve ülkede yapılması gereken kısa ve orta vadeli reformların ayrıntılı bir şekilde geliştirilmesini temsil ediyordu. Buna karşılık, Brüksel'in tavsiyelerine uygun olarak, Ankara zaten 19 Mart 2001'de Ulusal programın Genel genişleme stratejisini açıkladı. Bülent Ecevit koalisyon hükümeti üç önemli anayasal reform paketi hazırladı (birincisi Ekim 2001'de, ikincisi Mart 2002'de ve üçüncüsü Ağustos 2002'de kabul edildi) ve medeni Kanun'un ciddi bir revizyonuna tabi tutuldu.

2002 seçim kampanyası sırasında AKP Türkiye'de tam demokratikleşme önündeki engelleri kaldıracak parti gibi duruyordu ve AB ile entegrasyon için kendine güvenen reformcu parti imajını yaratıyordu. Ecevit, koalisyon kabinesinin aksine, AKP hükümeti güçlü bir siyasi kaynağa, sağlam bir kursa sahipti. O dönemde AB'ye katılma çizgisi, Türk toplumunda giderek artan sayıda destekçi kazandı ve AKP bu eğilimi hassas bir şekilde yakalama başarısı gösterdi (Şlıkov, 2009).

Temmuz 2003 tarihli Meclis Yasası, güç yapılarının ve ordunun siyasi etkisini azaltmıştır. 2004'te Meclis yolsuzluğa karşı bir karar verdi, ancak aynı zamanda savaş döneminde de ölüm cezasını kaldırdı. Askeri bütçeyi kontrol etmek için Anayasa'ya eklemeler, Ceza Muhakemesi Kanununda bir dizi değişiklik yapıldı (Tursiya na puti, 2015). Toplumsal ve

politik ilişkilerde kutuplaşma, modern Türkiye'nin karakterini doğrudan yansıtmış ve sivil toplum içindeki ilişkileri etkilemiştir. Türk sivil toplumunun parçalanma derecesi ticaret odaları ve iş sendikaları arasındaki ilişkilerde de kendini göstermiştir (Şlıkov, 2019).

Yeni Anayasa taslağında AB'ye tam uyum sağlanması hedeflendi, temel hak ve hürriyetler daha güçlü hale getirildi. Taslak hazırlanırken, Avrupa İnsan Hakları Beyannamesi'nin temel hak ve özgürlüklerle ilgili maddelerinden yararlandı. Yeni Anayasa taslağı vicdan ve din özgürlüğünü önemli ölçüde genişletti (madde 24). Ayrıca madde, kimsenin dini ayinlere ve törenlere katılmaya zorlanamayacağını, dini inanç ve inançlarla suçlanamayacağını, birisinin dini görüş ve inançları vaaz edemeyeceğini de tespit etmekteydi.

Türkiye, Avrupa Birliği'ne katılma yolunda, ekonomisinin seviyesini gerekli kriterlere yaklaştırmak için oldukça ciddi bir yükseliş yakalamaya başladı. Ankara, hedeflere yakın ve birçok açıdan Bulgaristan ve Romanya gibi bazı AB ülkelerini geçmeye başladı. Aynı zamanda, iç Avrupa pazarının işleyişinin tüm temel ilkeleri arasında, Avrupa Komisyonu'na göre, Ankara, sadece bir parametreye– malların serbest dolaşımına tam bir uyum sağladı. Buna ek olarak, Türk yönetimi, ekonomide kamu sektörünü azaltmak için ciddi bir çalışma yürüttü, özel girişimin gelişimini mümkün olan her şekilde teşvik etti. Böylece Türk yönetimi, etatizm politikasını veya devlet kapitalizmini tamamen terk etti (Serikov, 2018).

Bu bağlamda Türkiye'nin Avrupa Birliği süreci hakkında Brüksel ve Ankara diyalogu sürdürmeye devam etmektedir. Ne Türkiye, ne AB, ne de birlik ülkeleri ekonomi, enerji, güvenlik ve göç alanlarında ilişkileri kesmeyi düşünmemektedirler. Aynı zamanda, AB, Türk ihracatının yaklaşık yarısını ve ithalatın yaklaşık üçte birini oluşturmakta ve Ankara, Avrupa'dan ayrılmayı düşünmemektedir. Batı ile müttefik ilişkiler, Türkiye'nin Rusya ve Doğu ülkeleri ile diyalog içindeki konumunu da güçlendirmekte ve Moskova ile ortaklık, Brüksel ve Washington ile ilişkilerde de daha güçlü politika izlemesine imkan vermektedir (Tursiya i, 2019).

3-AKP'nin Uzun Vadeli Gücü

Kasım 2002'deki Parlamento seçimlerinde galip gelen AKP, daha sonraki yıllarda da genel ve yerel seçimlerde üstün başarılar elde etmiştir. Erdoğan partisinin uzun vadeli yönetiminin nedenlerini araştıran Matyuhin, ideolojik yaklaşımlara özel önem vermiştir. Yazar, İslami ilkeler ve değerlerle donanmış bu partinin, hızla gelişen Türkiye'de siyasi egemenliğini nasıl koruduğunu analiz etmektedir (Matyuhin, 2016). Modern partilerde ideolojinin önemli rolüne dikkat çeken Plyas ise “ideolojinin seçmenlerin daha acil sorularını

yanıtlayarak seçim sürecindeki sonucu değiştirebileceği önemli bir rolü var” konusunu ele almıştır (Plyas, 2007). Bu düşünceyi tamamlayan Volinets ise seçim kampanyalarının asıl amacının partinin oylarını en üst düzeye çıkarmak olduğu için partilerin seçim tekniklerine programlardan daha fazla dikkat ettiğini belirtmektedir (Volinets, 2006).

AKP kurulduğu günden beri, çoğunluğun partisi olmaya iddialı olmuştur. Amacına ulaşmak için AKP merkez sağ olarak değerlendirilen bir yaklaşımla ön plana çıkmıştır (Dyuverje, 2000). İşlami düşüncenin teorisyenleri, seçmenleri etkilemiş ve Türkiye'nin karmaşık dönüşüm sürecinde düşüncelerini ortaya koymuşlardır. Onlar, Türkiye'nin modernleşme, demokratikleşme, Avrupalılaşma süreçlerine liderlik ederek, aynı zamanda güçlü bir Türkiye oluşturma ekseninde seçmenleri etkilemişlerdir (Keyman, 2014).

İktidar partisinin ideolojik platformunun temeli muhafazakar demokrasi'dir. Daha sonra Yalçın Akdoğan tarafından geliştirilen bu konsepte yeni fikirler eklenmiştir (Taşpınar, 2012). Böylece Erdoğan bu süreçte bazı çevrelerin dini fikirlerin yayılmasıyla ilgili kendilerini suçlamalarına da cevaplar vermiştir (Zubkova, 2015).

Dinin Türk toplumunun her alanında yer edinmesi, iktidardaki siyasi gücün uzun süreli varlığı, Türkiye'de demokrasinin durumuna dair düşüncenin yolunda açmaktaydı. İşlami düşüncenin temsilcileri, İşlam'ın demokrasi için bir tehlike oluşturmadığını aksine onun gelişmesine katkıda bulunduğunu belirtmekteydiler. Eylül 2011'de, Mısır ve Tunus ziyareti sırasında Erdoğan devletin laik olması, kişinin dini inançlarına kendinin karar verebilmesi fikirlerini belirtmiştir (Vatan, 2011). Bu yaklaşım İşlam'ın bir kişinin siyasi davranışını ve değerlerini belirleyebileceği, ancak mevcut siyasi gücün kaynağı olamayacağı anlamına gelmekteydi. İşlam'ın demokrasi üzerindeki olumlu etkisine defalarca dikkat çeken İşlami düşüncenin temsilcileri onların rehberliği altında Türkiye'de demokratik süreçlerin hızlandığını ifade etmekteydiler. Bu cümleden olarak 2010 referandumunda, vatandaşların hak ve özgürlükleri önemli ölçüde genişletilmiş Ombudsman Enstitüsü bile kurularak, bireylere Anayasa mahkemesine itiraz etme hakkı dahi verilmiştir.

Matyukhin, İşlami demokrasinin Türk modelinde yürütme organlarının otoritesini arttırmanın da mümkün olduğuna işaret etmektedir (Matyuhin, 2013). Matyukhin'in ve şlıkov'un görüşleri lehine konuşan birçok Rus yazar 2017 yılı anayasa reformları ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine dikkat çekmektedirler (Sovremennaya, 2019).

Aynı zamanda Diyanet İşleri Bakanlığı'nın din adamlarının kitlesel dini faaliyetlerini kontrolü, çeşitli dini toplumlar, cemaatlar tarafından hoşnutsuzluk ile algılanmaktadır. Bu durum Türkiye'de farklı şekilde yorumlanmaktadır. Bazı uzmanlar, cemaat gücündeki artışın

Türkiye'de bir bölünmeye yol açabileceğini ve ülkenin bütünlüğü için bir tehlike oluşturabileceğini, diğer kısımla küreselleşme, modernleşme ve demokratikleşmenin etkisi altında Müslüman toplumların büyük değişiklikler geçirdiğini, liberal, ılımlı hale geldiklerini düşünmektedirler (Bilgili, 2011).

2002 seçimlerinin arifesinde enflasyon keskin bir şekilde artmış ve işsizlik rekor seviyeye ulaşmıştı. Bu nedenle AKP'nin ekonomik refahı artırma vaatleri seçmenlerin isteklerine cevap vermiştir. Koalisyon hükümetinin sosyo-ekonomik durumla mücadele edememesi, seçmenlerin güvenini kaybetmesine neden olmuştu. 2002 seçimleri bunu açıkça gösterdi. Koalisyon hükümetinin bir parçası olarak partilerin hiçbiri %10'luk seçim barajını aşarak, Meclise giremedi. Erdoğan, AKP'nin 2002 ve 2004 genel ve belediye seçimlerinde kazandığı zaferlerin nedenlerini, ılımlı siyasi görüşlere sahip olması ve halka hizmet etme anlayışını vurgulaması ile açıklamıştır (Matyuhin, 2016).

2007 seçimlerinde AKP'nin zaferi ve popülaritesinin artması ideolojik, siyasi ve ekonomik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Tarafsız KONDA Ajansı tarafından yapılan kamuoyu araştırmasına göre, insanların AKP'ye oy vermesinin temel nedeni ekonomik durum olmuştur. AKP'nin 5 yıllık döneminde Türkiye ekonomisi yıllık bazda %7,5 arttı, yabancı yatırımlar hızla yükseldi (1,2 milyar dolardan 20 milyar dolara), enflasyon oranı düştü (Sabah, 2007). Rus araştırmacı Şlıkov, bu konuyla alakalı olarak AKP'nin yönetimindeki ekonomik yükselişin Ecevit'in ekonomik programı ile bağlantılı olduğunu söylemektedir. Yazar, aslında Ecevit'in çalışmalarından yararlanmadığını ve bu göstergelerin AKP'nin başarıları listesine eklendiğini de ortaya koymaktadır (Şlıkov, 2012).

Başkanlık sistemine geçiş süreci ise yaşanan gelişmelerle alakalı olarak ön plana çıkmaya başladı. Parlamentodaki koltukların çoğunluğuna sahip olan AKP, ilk iki turda Cumhurbaşkanı adayını seçmek için gereken oyların üçte ikisine (362) ulaşamadı (Haritonova, 2018). 2017 referandumu, Başkanlık sistemine geçişin destekçilerinin zaferiyle sona erdi. Parlamenter sistemden farklı olarak, Başkanlık sistemleri Cumhurbaşkanı'na geniş yetkiler vermez (Haritonova, 2014). Ancak Türk modelinde durum farklıdır. Bu ülkedeki parlamenter sistem zamanında başkanların yetkileri genişti ve Başkanlık sistemine geçişten sonra daha da artmıştır.

AKP seçmenlerinin kaybının doğrudan kanıtı, bu partinin iktidara gelmesinden bu yana ilk kez Türk Parlamentosu'nda çoğunluğunu kaybettiği Haziran 2015'teki Parlamento seçimleriydi (Drujilovskiy, 2016). AKP'nin yaklaşımları güçlü olarak ön plana çıkmaya başlamış ve bu konuda yaşanan süreçle ilgili Kudryaşova: "AKP ulusal uygarlığın söylemi

sayesinde, tarihi mirasın restorasyonunu, "Büyük Türkiye" nin yeni bir imajını yaratmayı ve hatta nüfusun farklı bölümleri arasında bütünleşmeyi başardığını ve güçlü Türkiye imajı yarattığını ” (Kudryaşova, 2014) belirtmekteydi.

31 Mart 2019'da Türkiye'de yapılan yerel seçimlerde Yüksek Seçim Kurulu tarafından açıklanan sonuçlara göre, İstanbul Belediye Başkanı olarak Cumhuriyet Halk Partisi'nden (CHP) Ekrem İmamoğlu zafer kazandı. Ancak, yeni İstanbul Belediye Başkanı, seçimden sadece üç hafta sonra göreve başlayabildi, çünkü iktidar partisinin İstanbul'daki birçok bölgedeki itirazları nedeniyle oyların yeniden hesaplanması gerekiyordu. 31 Mart'ta yapılan yerel seçimler, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve partisinin dönüşüm döneminin başlangıcı oldu. Ve bazı büyük şehirlerin belediyesinin iktidar partisi tarafındaan kaybedilmesi kısmende olsa AKP'yi sarstı (Politiçeskiy, 2020).

4-Türkiye'de Yasadışı Partiler ve Kürtler

Türkiye'de son yıllarda faaliyet gösteren yasadışı partilere dikkat çeken Nadein-Rayevskiy araştırma makalesinde sayılarının sıklıkla değiştiğini, aralarında: Marksist Leninist Komünist Partisi, Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi, Türkiye Komünist Partisi, Türkiye Komünist İşçi Partisi, Maoist Komünist Partisi, Kürdistan İşçi Partisi, İslami Büyük Doğu Akıncıları Cebhesi, Hizbullah ve diğer partiler olduğunu (Nadein-Rayevskiy, 2017) belirtir.

Rus araştırmacı Stanislav Ivanov'a ise PKK ve TAK adıyla anılan ve terör faaliyetleri yürüten terör örgütlerinin Kürtlerle hiçbir ilgisi olmadığını, ülkedeki siyasi istikrarı zayıflatmaya ve Kürt halkına zarar vermeye çalıştıklarını (İvanov, 2006) belirtmektedir.

Türkiye'de İslami güçlerin sayısındaki artışına dikkat çeken rus araştırmacılar, bunun nedenlerini demografik faktörlerde, yani nüfusun hızlı büyümesi ve 21. Yüzyılda hızlı kentleşme sürecinde arıyorlar. 1991'de Türkiye'de yasağın kaldırılmasından bu yana, Kürtlerin parlamenter düzeyde hakları için kurulduğunu öne süren bazı partiler Millet Meclisinde yer almaya baaşladı. Haziran 2015 seçimlerinde, Halkların Demokratik Partisi seçim engelini aşarak Türk parlamentosuna girmeyi başardı. HDP kendisini HEP, HADEP, DEHAP, DTP ve BDP çizgisinin son temsilcisi, çeşitli ezilen grupları birleştirdiği bir yapı olarak ifade ediyordu (Ahmedov, 2016). Oysa bu durum tamamen siyasi bir söylem olup Ahmedov'un tespitleri her ne kadar da mezkur siyasi çevrelerin söylemlerinin anlatımı olsa da Türkiye'nin dokusunda Kürt-Türk ayrımını yapmak hem sistematik hem de sosyolojik olarak hatalı bir yaklaşım olarak görülebilir. Zira Türk parlamento tarihinin en erken dönemlerinden beri Türkiye'nin her çevresinden insanın meclise girdiği görülmektedir. Bu anlamda Kürt halkının 1991'den itibaren Türk parlamentosunda temsil edildiğini ifade etmek, bilimsel bir yaklaşımdan uzak olduğu gibi

sanki daha önceki dönemlerde Kürt kökenli siyasilerin mecliste yer almadığını düşündürmektedir ki bu da asla gerçeği yansıtmamaktadır.

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti tarihi darbeler, siyasi ve ekonomik krizler, olağanüstü ve erken parlamento seçimleri, çeşitli koalisyon hükümetlerinin kurulması ile doludur. Aynı zamanda, ülkenin siyasi yaşamında bir istikrar unsuru da vardır. Bu eşsiz bir parti sürekliliğidir. Modern Türkiye'nin parti sistemi, tek partiden çok partili sisteme geçişte uzun bir yol kat etmiştir. Farklı ideolojik yönere sahip partiler, ülke hayatındaki tüm krizlerin üstesinden gelmiş ve süreklilik sistemi sayesinde devlet politikasında önemli bir rol oynamaya devam etmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti'ndeki siyasi partiler, devletin iç politikasının tam aktörleridir ve ülkenin dış politika seyrinin uygulanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Türkiye'deki mevcut siyasi rejim, iktidar partisinin zaferinin nedenleri, iç ve dış politikası ve parlamento seçimleri her zaman Rus bilimsel literatürünün odak noktası olmuştur. Ama, Rus yazarların bu konulardaki bakış açıları fazla önyargılı görülebilir. Farklı milletlerden temsilcilerin yaşadığı bir ülkede ulusal ve dini ayrımcılığın varlığına dair iddialar, iç ve dış politikada önemli rol oynayan çok sayıda partinin temsil edildiği bir ülkede otoriter rejime geçiş hakkındaki ifadeler doğru olarak kabul edilemez.

Akp'nin muhafazakar demokratik ideolojisinin, Türk vatandaşlarının sosyo-politik temsilleri üzerinde önemli bir etkisi partinin egemenliğinin ayrılmaz bir unsuru haline geldi. Bu, hem Akp'nin amaçlanan siyasi ve ekonomik dönüşüm seyrini takip etme yeteneği hem de aktif ideolojik propagandayla ilişkilidir. Akp'nin siyasi pozisyonları ideolojisinde güçlendikçe, dini söylemler daha sık görülmeye başladı. AKP, muhafazakar kimliği ile Türk toplumu üzerinde özel bir etkiye sahiptir. Akp'nin ulusal medeniyet söylemi, 21. yüzyılda Türkiye'yi lider bir ülkeye dönüştürmeyi amaçlayan bir paradigma geliştirmeyi başardı.

Modern Türkiye, hem yerel radikal hem de terör örgütlerinden gelen tehditlerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Türkiye partileri arasında yaşanan mücadeleler bu ülkenin siyasi sisteminin özelliklerinden biri olarak ön plana çıkmıştır. AKP lehine, Türkiye'de kendisine gerçekten layık bir alternatifin hala ortaya çıkmadığını söylemek gerekir - bugün muhalefeti temsil eden partilerin dezavantajları vardır. Ancak bu, mevcut partilerden birinin gelecekte ortaya çıkmasının veya güçlendirilmesinin imkansızlığı anlamına da gelmemektedir.

Rus tarih yazımında Türk siyasi hayatının analizi yapıldığında tarafsız bir bakış açısının olmadığı söylenebilir. Ve bilhassa güya Kürt halkının temsilciliğini yaptığı söylenen siyasi oluşumların varlığını, Kürt halkın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde temsil edilme tarihiyle özdeşleştirmeleri ise hatalı bir söylem olarak ön plana çıkmaktadır.

Kaynaklar

Ahmedov, T. A. (2016). Preodoleniye Prokurdskey demokratiçeskey partiyey narodov izbiratelnoy baryera na vıborah v iyune 2015 g. v Tursii: Pobeda ili porajeniye Kurdiv? Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. 410, 31-33.

Avatkov, V. A. (2016). Tursiya posle parlamentskih vıborov. *Svobodnaya mısl*, 2 (1656), 87-96.

Avatkov, V. A. (2017). Osobennosyi borby s terrorizmom v Tureskoy Respublike na sovremennom etape. Vestnik RUDN. *Mejdunarodniye otnoşeniya*. T.17, 4 (1666), s.669-683.

Bilgili, A. (2011). Post-secular society and the multi-vocal religious sphere in Turkey. *Journal on European perspectives of the Western Balkans, Loka pri Mengşu*, 3, N 2 (5), 131-146.

Danilov, V. İ. (1985). *Politiçeskaya borba v Türsii*. V 50-e-naçalo 80-h godov XX veka.

Danilov, V. İ. (1998). Tursiya posle vtoroy mirovoy voynı: demokratiçeskiy eksperiment prodoljayetsya. *Vostok*, 4, 52-67.

Drujilovskiy, S. B. (1998). *Tureskaya Respublika v 80-90 gg*. Nauçnaya kniga.

Drujilovskiy, S. B., Avatkov V. A. (2013). Vneşnepolitiçeskiye ideologemı Tursii. *Obozrevatel*, 6, 73-88.

Drujilovskiy, S. B. (2016). O vnutrennih priçinah politiçeskey nestabilnosti v Tureskoy Respublik. *Vestnik MGIMO Universiteta*, 2 (47) 15-21.

Dyuverje, M. (2000). *Politiçeskiye partii*. M. Akademiçeskiy proyekt.

Galkina, E. B., Hasanov R. Ş. (2015). İdeologiçeskoye izmereniye partiyno-politiçeskogo prostranstva sovremennoy Tursii. *Vestnik Volgogradskogo gos.univ*, 4. *İstoriya. Regionovedeniye. Mejdunarodniye otnoşeniya*, 20, (6), 38-46.

Haritonova, O. G. (2018). Krizisnaya evolyusiya Tureskoy politiçeskey sistemı. *Politiya*. 3 (90), 181-199.

Haritonova, O. G. (2014). Postsovetskiye konstitusii: Tolko li instituti imeyut znaçeniye? *Politiçeskaya nauka*, 1, 69-93.

Hasanov, R. Ş. (2017). Transformasiya partiynoy sistemı sovremennoy Tursii. *Sankt-Peterburg. Politeks*, 13 (1), 56-69.

http://www.perspektivy.info/book/poisk_politicheskogo_ravnovesija_evolyucija_partijnoj_sistemy_turcii_v_period_tretfej_respubliki_1983-2009_2009-07-03.htm

Hürriyet (13 Nisan 2007).

İvanov, S. “Sokoli provokatori” Vzrıvayut Tursiyu// Kurdistan.ru
https://kurdistan.ru/2016/12/13/articles-28074_Sokoly-provokatory.html

Keyman, E. F. Gümüşçü Ş. (2014). *Democracy. Identity, and Foreign Policy in Turkey*. Palgrave. Macmillan.
Kireyev, N. G. (1992). *İstoriya etatisma v Tursii*. Moskva.

Kudryaşova, İ. (2014). *Strategii natsionalno-grajdanskoy konsolidasii: Opıt Tursii. Rossiya i mir: anatomiya sovremennih prosesov: Sbornik statey. Pod redaksii Naroçinskoy, Mejdunarodniye otnoşeniya*.

Lobanov, K. N. (2016). Modernizasiya po Tureski: ideologičeskiye osnovı i polotoçeskaya praktika “neosmanizma”. *Gumanitarniye i yuridiçeskiye issledovaniya*, 4, 87-94.

Matyuhin, V. V (2016). Dominirovaniye Partii spravedlivosti i razvitiya v Turetskom političeskom prosesse: ideologičeskiy aspekt, *Vestnik RUDN, seriya Politologiya*, 2, 52-74.

Nadein-Rayevskiy, V. A. (2017). Ekstremizm i Terrorizm v sovremennoy Tursii Spesvıpusk: Problemi terrorizma, nasilstvennogo ekstremizma i radikalizasii. *rossiyskiye i amerikanskiye podhodi* (pod redaks. Y. A.Stepanovoy). 1 (52), 182-204.

Plyas, Y. A. (2007). Partiynoye stroitelstvo v Rossii. Analiz dissertatsionnih issledovaniy politologov. Polis. *Politiçeskiye isledovaniya*, 5, 149-166.

Politiçeskiy povorot v Tursii: mestniye vıborı 31 marta 2019 g. <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/middle-east/politicheskiy-povorot-v-turtsii-mestnye-vybory-31-marta-2019-g/>

Rianovosyi <https://ria.ru/20190701/1556097005.html>

Serikov, A. V., Ventsel, S. V. (20189. Sovremenniye geopolitiçeskiye perspektivi Tursii v Evropeyskom Soyuze. *Caucasian Science Bridge*, 12-24.

Sovremennaya Tursiya: Trendı dlya razvitiya i znaçeniye dlya Rossii. (2019). Moskva.

Şlikov, P. V. (2019). Grajdanskoye obşestvo v Tursii:illyuzii i realnost. *Vostok*, 1, 109-122.

Şlikov, P. V. (2013). Transformasiya partiyno političeskoy sistemi Tursii v 1983-2013 gg. İ mobilizatsionniye strategii oppozisii. Çast II. *Vestnik Moskovskogo Universiteta. Ser.13.Vostokovedeniye*, 1, 54-71.

Şlikov, V. İ. (2008). Politiçeskiy islam v Tursii: poiski novoy identičnosti. *Vestnik Moskovskogo universiteta, seriya. 13: Vostokovedeniye*, 4, 56-71.

Şlikov, V. İ. (2009). Poisk političeskogo ravnovesiya. Evolyusiya Partiynoy sistemi Tursii v period Tretyey Respubliki (1983-2009). *Perspektivi. Fond istoričeskoy perspektivi*, iyun,

Şlikov, V. İ. (2012). Tursiya posle vıborov 2011g.: paradoksı političeskogo razvitiya. *Vestnik Moskovskogo universiteta. Ser.11. Vostokovedeniye*, 3, 3-28.

Tursiya i ES: mı stranno vstretilis i stranno razoydyomsya 3 iyunya 2019
<https://eadaaily.com/ru/news/2019/06/03/turciya-i-es-my-stranno-vstretilis-i-stranno-razoydemsya>

Vasilyev, A. D. (2013). Armiya v Tusii. *İstoriya i sovremennost*, 2, 52-74.

Vatan (15. Eylül 2011).

Volinets, S. B. (2006). Vne partiy hvatay vseh: podhodı k izuçeniyu partiy i partiynih organizasiy v sovremennih demokratiyah. *Politiçeskaya nauka: Politiçeskiye partii i portiyniye sistemi v sovremennom mire*, 1, 69-70.

Volinets, S. B. (2006). Vne partiy hvatay vseh: podhodı k izuçeniyu partiy i partiynih organizasiy v sovremennih demokratiyah. *Politiçeskaya nauka: Politiçeskiye partii i portiyniye sistemi v sovremennom mire*, 1, 69-70.

Yeremeev, D. Y. (2005). *Tursiaya v godı Vtorog mirovoy i "holodnoy" voyrı (1939-1990)*. Moskva.

Ziganşin, G. M. (2008). Novıye tendensii v obşestvenno politiçeskoy jizni Türsii (k itogam prezidentskih i parlamentskih vıborov 2007 g.) *Vestnik. Moskovskogo iniversiteta. Ser.13. Vostokovedeniye*, 1, 32-43.

Zubkova, A. İ. (2015). Myagkaya sila Tursii: fenomen "soap power" kak instrument kulturnoy diplomatii. *Vestnik RUDN, seriya Politologiya*, 2, 52-62.